

magazín pro přátele Zoo Brno

Zooreport

číslo 1
červen 2022

Lemuri.
Duchové Madagaskaru

4 Lemuři
Duchové Madagaskaru

8 Lemuři
Lemuři na Mniší hoře

10 Shrnutí
Rok 2021 v Zoo Brno

11 Transporty a mláďata
Unikátní ryby

14 Voliéra v Beringii
Orla nahradili luňáci

16 Záchranná stanice
Rok 2021 v Jinačovicích

18 SEV Hlídka
Akce pro každého

20 Jedinečný zážitek
Virtuální expedice

Zooreport

magazín pro přátele Zoo Brno

červen 2022
číslo 1/22, ročník XXIV
vychází čtyřikrát ročně
MK ČR E 17723

Vydavatel:

Zoo Brno a stanice zájmových činností, p. o.
U Zoologické zahrady 46, 635 00 Brno,
Česká republika
IČ: 00101451
tel.: +420 546 432 311
fax: +420 546 210 000
e-mail: zoo@zoozoo.cz

Nakladatel:

Moravské zemské muzeum
Zelný trh 6, 659 37 Brno
IČO: 00094862

Adresa redakce:

Zoo Brno a stanice zájmových činností, p. o.
redakce Zooreportu
U Zoologické zahrady 46, 635 00 Brno,
Česká republika
tel.: +420 546 432 370
fax: +420 546 210 000
e-mail: vanac@zoozoo.cz

Redakční rada:

Mgr. Jana Galová, Bc. Jana Hadová,
MVDr. Martin Hovorka, Ph.D. (předseda
redakční rady), Ing. Miroslava Piškulová,
Bc. Eduard Stuchlík a Mgr. Michal Vaňáč
(vedoucí redaktor).

Autorem neoznačených fotografií je
Bc. Eduard Stuchlík.

Ilustrace: Natálie Staňková.

Náklad:

1800 ks v české verzi
200 ks v anglické verzi

Titulní foto:

Lemur tmavý (*Eulemur macaco*).
Foto: Eduard Stuchlík

NEPRODEJNÉ

EDITORIAL

Vážení přátelé
a příznivci brněnské
zoologické zahrady!

Na úvod dalšího Zooreportu dovolte malé shrnutí loňského roku. Pokračování opatření proti pandemii covid -19 se přelilo i do začátku roku 2021 a celé první čtvrtletí byla naše zoo pro veřejnost zavřená. Zoologické zahrady, naši nevyjímaje, zaznamenaly obrovské finanční ztráty v řádech milionů korun. Velký dík patří našim příznivcům, lidem, kterým na zvířatech záleží a kteří nám finančně pomohli toto období zvládnout. Vaší pomoci si nesmírně vážíme.

Dubnovou novinkou v tomto směru byly dva velmi úspěšné projekty – Nakrm zvíře a Přání pro zvíře. Dárci si ze seznamu vybrali oblíbené zvíře, přečetli si informace o něm i o skladbě jeho potravy, z jídelníčku vybrali jednu či více složek, které uhradili. V projektu Přání pro zvíře lidé posílali zpoplatněný vzkaz někomu blízkému či konkrétnímu zvířeti. Oba projekty zoologické zahradě přinesly pomoc ve výši 736 168 korun.

Významně narostla adopce zvířat. Zatímco v roce 2020 souhrn adopčních částek činil téměř tři miliony korun, v roce 2021 atakoval hranici téměř pěti milionů. Největšími zvířecími oblíbenými roku 2021 byli vlk arktický, surikata a krkavec velký.

Pomoc jsme společně zaměřili i na podporu Záchrané stanice v Jinačovicích. O tom, že lidé nejsou lhostejní k osudu zraněných zvířat, svědčí výtězek sbírky, který za devět měsíců její

Ředitel Zoo Brno Martin Hovorka. Foto: Michal Vaňáč

existence činil téměř 53 tisíc korun. Za vše moc děkujeme!

A o veřejné sbírce ještě jednou. Novinkou roku 2021 je sbírka Jsme v tom spolu. Jejím účelem je ochrana ohrožených druhů zvířat in-situ a ex-situ, tedy v zoologických zahradách v České republice i v zahraničí. Zoo tak s pomocí dárců naplňuje jedno ze stěžejních poslání zoologických zahrad – záchranu biodiverzity na naší planetě. Sběrka probíhá prostřednictvím speciálního sbírkového vstupného, a to zakoupením vstupenky, která je o 3 koruny dražší než běžné vstupné.

Koloběh života se v naší zoo přes všechny nepříjemnosti nezastavil. Přinesl nám rovněž spoustu radosti, zvláště když se jednalo o odchovy vzácných a ohrožených druhů. K velkému úspěchu řadíme historicky první odchov papoušků nestorů kea. O další radost se nám postaral pár levharta cejlonského Nayana a Daan. Nayana v červnu porodila dvě mláďata a od prvních chvil se o ně vzorně starala. Mláďata tohoto poddruhu levharta se v zoologic-

kých zahradách často nerodí, u nás se to za dvacet let podařilo podruhé.

Rok 2021 znamenal také začátek Akademie třetího věku, škálu prázdninového vyžití pro mladé milovníky přírody jsme rozšířili o Lesní kluby a návštěvníkům festivalu Africké léto jsme umožnili okusit život na černém kontinentě v pestré směsici zážitků – od těch gurmánských, přes základy svahilstiny, až po rukodělnou tvorbu.

A nyní už k letošnímu roku. O novinkách z Mniší hory, Virtuální expedice, Hlídky či Záchrané stanice se můžete i nadále dozvídat ze stránek Zooreportu. Ten letos vyjde čtyřikrát v online podobě, na konci roku se pak můžete těšit na jedno tištěné vydání.

Zvládli jsme další specifický rok. Přeji naší zoo i jejím příznivcům, aby se v tomto roce mohli setkávat kdykoliv a bez jakýchkoliv omezení.

Martin Hovorka
ředitel Zoo Brno

Lemuři. Duchové připomínající dávnou historii Země

Lemur kata je asi nejznámějším z lemurů.
Foto: Matyáš Slavík

Lemuři jsou jedním ze symbolů Madagaskaru. Nikde jinde mimo toto území nežijí a jsou od jiných primátů odlišní díky milionům let izolovaného vývoje. Lemuři na svém ostrově dokázali obsadit prakticky jakýkoliv typ suchozemského prostředí. Díky tomu mají různé druhy různé charakteristiky i vzhled, a proto jich i dnes, v době, kdy se zástupcům nadčeledi Lemuroidea (tedy výhradně madagaskarským lemurovitým primátům) daří možná vůbec nejhůř v historii, jich známe kolem 100 druhů. Číslo to zdaleka není konečné a bude se jistě ještě měnit vzhledem k vývoji vědeckých postupů, ale i různým kontroverzím, které taxonomii doprovází.

Většina lemurů je menšího vzrůstu, má velké oči, špičatý vlhký čenich a dlouhý ocas. I přes fakt, že jsou to primáti a mají tedy s nimi společné znaky, připomínají mnohým návštěvníkům zoologických zahrad spíše “zvláštní kočičky”, jak se můžeme u jejich expozic přesvědčit.

Bubáci

Latinské slovo *lemures* pochází z legend z období starověkého Říma a byli jím označováni strašidelní duchové. Jméno lemurům přiřkl Carl Linné v roce 1758, když je zařazoval do svého díla *Systema Naturae* se slovy, že se ta zvířata trochu podobají lidem, kteří se po-

hybují pomalu a v noci. Pro vysvětlení Carl Linné tímto popisem charakterizoval a pojmenoval lorie, asijské primáty z čeledi outloňovitých, kteří se dnes už mezi lemury neřadí. Jméno lemur zůstalo později výhradně madagaskarským primátům.

Co jsou zač?

Lemury řadíme do podřádu Strepsirhini, do taxonomické společnosti s kombami, outloni a kusokoly. Je to neskutečně rozmanitá skupina primátů, která na ostrově funkčně nahradila nejrůznější jiné druhy živočichů. Nejen, že mezi nimi jsou primáti úplně nejmenší (maki trpasličí), ale v minulosti mezi ně patřila i skutečně velká zvířata. *Megaladapis* byl ohromný lemur, který nevydržel dlouho po osídlení Madagaska-

ru lidmi, kteří začali likvidovat lesy. *Megaladapis* měřil až 160 cm a vážil kolem 85 kg a byl výhradně býložravý. Nejspíš zmizel ze světa ve 14. či 15. století našeho letopočtu.

Mini a maxi

Nejmenší dnes žijící lemur je maki trpasličí (*Microcebus murinus*). Měří maximálně 13 cm (bez ocásku, ten sám má 15 cm) a váží mezi 70 a 100 gramy. Jeho hmotnost závisí na ročním období, protože v místech výskytu makiho trpasličího jsou znatelné sezónní výkyvy počasí. Tomu ostatně přizpůsobil maki své životní rytmy tak dokonale, že je jediným hibernujícím primátem na světě. V období sucha, kdy je méně potravy (živí se především hmyzem, ale také plody, květy a listy), upadá do zvláštního stavu klidu v dutinách stromů. Spánek může trvat až dva měsíce a během té doby čerpá jeho organismus energii z tukových zásob, které má pod kořenem ocasu. Pravým opakem ve vzrůstu je pak indri (*Indri indri* Gmelin, 1788), který váží 7 až 10 kg a měří 60 až 90 cm. V jídelníčku preferuje hlavně listy a plody a je zajímavý i denní aktivitou a monogamií.

Čím se živí lemuři?

Lemuři nejsou zdaleka jen konzumenti plodů. Vlastně naopak, pokud byste se lemurovi podívali na zoubek, nejspíš byste došli spíše k názoru, že má chrup hodný šelmy. Lemuři jídelníček je tak pestrý, jako jejich vzhled. Z těch spíše býložravých druhů zmiňme především listožravé indri a sifaky. Kromě listů konzumují i plody či květy. To, který list si na větví vyberou a pozřou, pečlivě promýšlejí a volí tak, aby byly co nejvyšší kvality. Zapomenout bychom neměli ani na lemury rodu *Haplemur*. Třeba lemuři rákosí se přizpůsobili životu na březích jezera Alaotra tím, že konzumují zejména rákos, papyrus a různé druhy ostřic. Známe také téměř výhradního frugivora (živí se především plody), maki žlutohnědého (*Mirza coquereli*). Ale i ten občas pozře hmyz, především pak mízou se živící hmyz příbuzný mšicím a jeho výměšky. Hmyz je populární potravou lemuru.

Mezi hmyzožravými lemury je pak nutné vzpomenout specialistu ksukola ocasatého (*Daubentonia madagascariensis*). Jeho neustále dorůstající přední zuby mu umožňují proniknout tvrdými slupkami semen, jako to známe u hlodavců. Ale zároveň se za pomoci svých dlouhých tenkých prstů dokáže dostat k larvám a jiné potravě skryté v kůře stromů. Neměli bychom zapomenout ani na fakt, že některé druhy lemuru rády vyhledávají pryskyř-

ci stromů. Pokud má lemur problém s trávením, dovede si pomoci požíváním určitého typu hlíny.

Anatomické zajímavosti

Lemuři mají řadu zvláštností. Jednou z nich je utváření končetin. Pokrčením loktu nebo kolena se jim díky šlachám samočinně sevrou prsty. Proto pro lemura není nijak složité udržet se na větvi. Stačí se jen přikřčit.

Zoologické zahrady celého světa pracují na udržení zdravých populací lemuru mimo Madagaskar. Foto: Eduard Stuchlík

Samec lemura tmavého. Foto: Eduard Stuchlík

Samci lemurů kata si parfémují své výrazné a dlouhé ocasy za pomoci žláz na předních končetinách. Foto: Michal Vaňáč

Vari černobílý. Foto: Michal Vaňáč

Lemuří srst je známkou jejich zdraví a péči o ní stráví nezanedbatelnou část dne, ať už čistí a češou srst sami sobě nebo v rámci společenského chování mezi sebou navzájem. Ano, čtete dobře, češou. Hřebínek mají v tlamě, tvořený spodními řezáky. Zubní hřeben mají vedle lemurů také tany či letuchy. Je docela možné, že při česání lemuří srsti kartáčkem ze zubů dochází k lepšímu promazání srsti výměšky pachových žláz. Zvláště utvářené řezáky ale slouží některým druhům i jako lžička k vyškrabávání ovocné dužiny ze slupky nebo oškrabávání rostlinné pryskyřice.

Jak si povídají lemuři

Lemuři komunikují zvukem, optickými signály a pomocí pachu. Druhé zmíněné, vizuální signály, jsou asi nejméně rozvinuté. Mimo jiné i proto, že lemuři nemají příliš rozvinuté mimické svaly v obličeji. Proto ve vizuální komunikaci

využívají spíše postoje těla. Výjimeční v mnoha ohledech jsou ale lemuři kata, u kterých jsou popsány i jisté obličejové výrazy jako hrozící upřený pohled, podřízené odhalování zubů, různé pozice uší nebo zívání jako součást hrozby. U sifaku známe hravý výraz s otevřenou tlamou a různé cenění zubů při nepřátelském chování.

Výrazně větší význam můžeme u lemurů asi dát pachové komunikaci. Většina druhů má různé pachové žlázy. Výjimkou je indri, kterému některé z těch důležitých pachových žláz chybí, a dokonce má i zmenšenou oblast mozku, ve které u primátů dochází ke zpracování pachů. Malé noční druhy lemurů značí močí, větší druhy pak především výměšky zmíněných žláz. Jako značku někteří lemuři mohou používat i výkaly, které zanechávají na nějakém konkrétním místě. Značení trusem u primátů až tak obvyklé není,

proto stojí za zmínku. Pachovou komunikaci lemuři uplatňují při nejrůznějších příležitostech, prakticky neustále značkují své okolí a někdy sebe navzájem. Z pachu o sobě dokáží zjistit věk nebo pohlaví a jistě i další charakteristiky. Pomocí pachových značek spolu dovedou komunikovat i zvířata, která se vlastně prakticky nepotkávají. Třeba tam, kde se překrývají teritoria. Vraťme se v této souvislosti ještě k lemurům kata. Ti používají pachové signály i při soubojích. Potrou si ocas žlázami na zápěstí a ocasem pak mávají směrem k nepříteli a občas ho tím zastraší, aniž by došlo k boji.

Návštěvníka zoo u lemurů expozice asi ze způsobů komunikace nejvíce zaujme ta akustická. Lemuři umí vyloudit množství různých zvuků, někdy i velice hlasitých. Například vari umí vyloudit zvuk slyšitelný až na vzdálenost jednoho kilometru. Nejhlasitější je indri, je-

jichž hlasy uslyšíte i na dva kilometry daleko. V posledních letech věnují vědci zvláštní pozornost jejich zpěvu, protože podle některých odborníků mají smysl pro rytmus stejně jako lidé. Některé společenské druhy umí zpívat i v párech či skupinách. Často to vypadá jako kdyby byl zpěv nakažlivý. Jedno zvíře začne a postupně se přidávají další. Víme také, že lemuři dovedou zvukem rozlišit typ predátora, který je ohrožuje. Tím mohou včas varovat ostatní členy skupiny, (ale jistě i jiná zvířata) v doslechu.

Neměli bychom opomenout ani komunikaci dotečkem. Lemuři se vzájemně starají o svou srst, čímž si upevňují vztahy ve skupině. Tomu říkáme grooming. A jistě jste se s tímto chováním setkali u celé řady jiných společenských zvířat. Hodně času ve vzájemném kontaktu a péči tráví především lemur kata (*Lemur catta*).

Kdo lemury loví?

Již jsme si řekli, že lemuři si umí říct, jaký druh nebezpečí hrozí. Kdo tedy může lemury lovit? Asi nejznámějším predátorem lemurů je fosa (*Crypto-procta ferox*). Tak, jako má Madagaskar své typické primáty, má i své typické šelmy. Čeled' madagaskarské šelmy (Eupleridae) zahrnuje fosu, puchola, falanoku a různé druhy galidií. Možná vám jména nic neříkají, ale určitě všechna tato zvířata stojí za pozornost.

Nejen pro atraktivní vzhled. Fosa je ze všech madagaskarských šelem největší, ačkoliv dnešní fosy jsou znatelně menší než fosy, které na čtvrtém největším ostrově světa žili dříve. Váží mezi 5,5 kg a 8,6 kg a měří až 80 cm. Mají zatažitelné drápy a pohyblivé kotníky, díky kterým dovedou velmi obratně lézt po stromech. Lemuři tvoří více než polovinu jejich jídelníčku!

Samozřejmě, že fosa není jediným lovcem lemurů. Významným predátorem je i dravec jestřábec madagaskarský (*Polyboroides radiatus*), který loví nejrozličnější ptáky, hlodavce, plazy, hmyz, a právě také menší druhy lemurů. Jestřábci mají zvláštní utváření kloubů v poměrně dlouhých nohách, které jim umožňuje dosáhnout na kořist, která se před nimi snaží ukrýt v norách a dírách. Zajímavé je, že podobnou adaptaci má i jihoamerická káně dlouhonohá (*Geranospiza caerulescens*).

Proč jim věnují pozornost zoologické zahrady

Nejúpornějším predátorem ale nejsou ani šelmy ani draví ptáci. Je to nejrozšířenější primát světa, totiž my, lidé. Nám v Evropě to možná připadá těžko uvěřitelné, ale lemuři jsou na Madagaskaru stále součástí jídelníčku některých obyvatel. Jenže Madagaskar, ač je vyhledávanou dovolenkou destinací a rájem milovníků přírody, je stále jed-

nou z nejchudších zemí na světě. Téměř 70 % tamní populace žije v chudobě. Tam, kde se daří špatně lidem, se nemůže dařit ani přírodě a u citlivých ekosystémů je problematika o to složitější. Ještě větší problém, než lov samotný, je úbytek životního prostředí odlesňováním krajiny. Likvidace některých oblastí je tak rychlá a nekontrolovatelná, že je velice pravděpodobné vymírání organismů, které jsme ještě ani nestihli zaznamenat. Pro názornost si stačí připomenout, že za těch posledních 2000 let z něj zmizela prakticky všechna endemická zvířata těžší než 10 kg. Pět druhů lemurů figuruje v seznamu 25 nejohroženějších primátů světa, který sestavují každé dva roky významné ochranné organizace.

Zoologické zahrady celého světa tedy pracují na udržení zdravých populací lemurů mimo Madagaskar, snaží se šířit povědomí o tom, jak pestrý a citlivý svět Madagaskaru je a proč je potřeba podporovat cíle odborníků, kteří na něm pracují.

Mýty a legendy

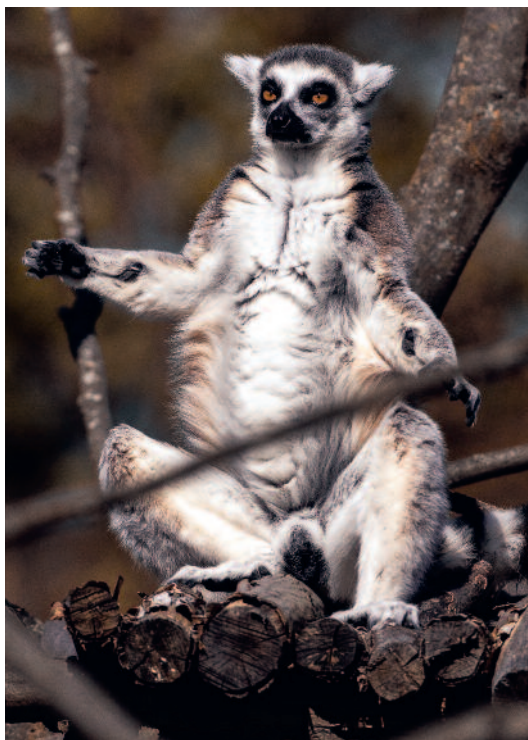
Bylo by zvláštní, kdyby kolem takových zvířat, jako jsou lemuři, nevznikaly různé pověry a legendy. Jedna z nejoblíbenějších malgašských legend vypráví příběh vzniku nejen lemura indri, ale i člověka. Před velmi dávnou dobou žili v lese dva bratři. Jednoho z bratrů přestal život v lese bavit a rozhodl se odejít a začít zušlechťovat zemi. Z něj se stal první člověk. Bratr, který zůstal v lese, se stal prvním indrim. Typický plačtivý zvuk, kterým se indri ozývá, má být podle legendy nářek nad ztrátou bratra.

Jiná legenda vypráví o muži, který odešel lovit do lesů a nikdy se nevrátil. Jeho syn se vypravil jej hledat, ale také zmizel. Ostatní obyvatelé vesnice se tedy vydali do lesa, aby je našli, ale namísto dvou mužů potkali dva velké lemury sedící na stromě.

Mnoho lidí dodnes indriho vnímá jako posvátné zvíře a neloví jej ze strachu, že lemur obrátí jejich zbraň proti nim. V některých oblastech, kde se legendy vypráví, je jeho lov přímo zakázaný.

Pro lemura tmavého je typický pohlavní dimorfismus. Samci mají černou srst, zatímco samičky (na snímku) jsou světle hnědé a mají bílé štětičky. Foto: Eduard Stuchlík

Lemuři kata jsou k vidění v Africké vesnici. Foto: Eduard Stuchlík

V Zoo Brno aktuálně chováme pět lemurů kata. Foto: Matyáš Slavík

Ne každé zvíře má štěstí, že v legendách najde ochranu. Ksukol ocasatý, zvaný také aye-aye, má pověst zosobnění zla. Vidět ksukola má přinést nejen smůlu, ale může značit rovnou smrt. Podle legendy se aye-aye má plížit do obydlí vesničanů a svůj dlouhý prst zabodávat do jejich srdcí. Jiná pověra říká, že pokud ksukol na člověka svým dlouhým prstem ukáže, označí jej tím k brzkému skonu. Podle věřících je jedinou prevencí takových událostí ksukoly zabít na potkání. Naneštěstí poverám na Madagaskaru věří mnoho obyvatel.

Lemuři v Zoo Brno

Sympaťák z animáku

Lemur kata (*Lemur catta*)

Černobíle proužkovaný ocas, tmavý špičatý čenich a kruhy kolem očí a světlý kožíšek charakterizují asi nejznámějšího z lemurů. Lemur kata je všežravý, vyznačuje se denní aktivitou a také tím, že tráví ve srovnání s ostatními lemury mnoho času na zemi. Na Madagaskaru se vyskytuje především na jihu. Nejlépe se cítí v galeriových lesích (specifický

typ tropického pralesa především podél vodních toků). Je velmi společenský, skupiny kat mohou mít až 30 členů. Při odpočinku a spánku se rádi vzájemně dotýkají, schoulí do klubíčka jeden vedle druhého. Kolektivně se také ozývají. Když začne volat jeden, často se k němu přidají další.

V komunikaci kat, jak už to u lemurů bývá a jak jsme si již řekli výše, hraje významnou roli pach. Kromě značení teritoria výměšky žláz a močí předvádí s pachovou komunikací spjaté další prvky chování. Samci si parfémují své výrazné a dlouhé ocasy za pomoci žláz na předních končetinách (vypadá to, jako by si ocas česali tlapkami) a poté svůj pach rozvíří v blízkosti jiného samce tak, že navoněným ocasem třese. Výrazně zbarvený ocas plní roli v komunikaci i vizuální, protože jej zvířata často nosí kolmo vzhůru. Samců ve skupině může být více, rozhodující slovo mají samice. Hierarchie je však ve skupině rozdělena na samčí a samičí. Mezi samci hraje významnou roli v jejich postavení věk a samozřejmě kondice.

V přírodě vyhledávají především plody a listy, přičemž největší popularitě se těší tamarind. V období, kdy jsou dostupné, tvoří plody tamarindu i polovinu z jídelníčku lemura katy. Je

tomu tak hlavně během suchého zimního období. Kromě rostlinné potravy přijímají i živočišnou ve formě bezobratlých i malých obratlovců.

I přes fakt, že se v péči člověka rozmnožuje velmi dobře a katy můžete vidět v mnoha zařízeních, se jedná o ohrožený druh. V roce 2017 byl stav populace lemura katy odhadnut na 2000 v přírodě žijících jedinců.

Aktuálně v Zoo Brno chováme pět lemurů kata. Všechno jsou to samice narozené v březnu 2012, takže mají 10 let. Vidět je můžete v Africké vesnici.

Rozzlobená mnohonožka místo repelentu

Lemur tmavý (*Eulemur macaco*)

Tento druh obývá severozápadní část Madagaskaru, vlhké lesy regionu Sambirano a blízké ostrovy. Pro lemura tmavého je typický pohlavní dimorfismus. To znamená, že samec a samice se na první pohled liší ve vzhledu, zde konkrétně ve zbarvení. Samci mají černou srst, zatímco samičky jsou světle hnědé a mají bílé štětičky.

Může žít v párech, ale i v malých skupinách, ve kterých bývá stejný počet samců jako samic. Je aktivní ve dne i v noci. Potravu hledá ve stromech a keřích,

kde tráví většinu času. Během dne se pohybuje i po zemi, především v oblastech s chudším porostem. Většinu krmné dávky lemura tmavého tvoří plody (až 78 %), dále konzumují květy, listy, houby, hmyz a nektar. Je známo, že lemur tmavý záměrně kouše jedovaté mnohonožky, aby produkovaly toxiny. Poté mnohonožku otírají o svou srst, zřejmě za účelem chránit se před parazity.

Lemur tmavý je zařazen mezi ohrožené druhy. V brněnské zoo žijí čtyři tito lемуři. Jediný samec obývá expozici s lemury kata a v současné době má neuvěřitelných 27 let (obvykle se dožívají maximálně 25 let).

Lemur z korun stromů

Lemur běločelý (*Eulemur albifrons*)

Na severovýchodě Madagaskaru obývá v jak nížinných, tak horských pralesích vrcholy stromů lemur běločelý. I u tohoto druhu pozorujeme rozdíly ve zbarvení samců a samic. Samičky nemají výrazné bílé osrstění tváří a čela jako samci.

Lemur běločelý je aktivní téměř v jakoukoliv denní či noční dobu. Je všežravý, a jako u jiných druhů se složení jeho jídelníčku odvíjí především od období a nabídky. Rozdíly jsou také dané obdobím života jedince. Samice v přírodě během gravidity přijímají více květů, během období kojení mláďat více květů a mladých listů a mimo reprodukční období konzumují více plně vzrostlých listů. Vytváří malé skupiny od 3 do 12 jedinců, ve kterých, na rozdíl od jiných lemurů, nemají rozhodující slovo samice. V seznamu IUCN je lemur běločelý vedený jako zranitelný druh.

V Zoo Brno chováme pár lemurů běločelých. Návštěvníci mohou vidět 25letého samce a 16letou samici.

Kriticky ohrožený milovník ovoce

Vari černobílý (*Varecia variegata*)

V přírodě žije vari černobílý vysoko v korunách stromů v pralesích východního Madagaskaru. Druh je členěn do tří poddruhů, které se liší výskytem i vzhledem. Aktivní jsou téměř výhradně během dne. Krmí se především plody, které tvoří naprostou většinu

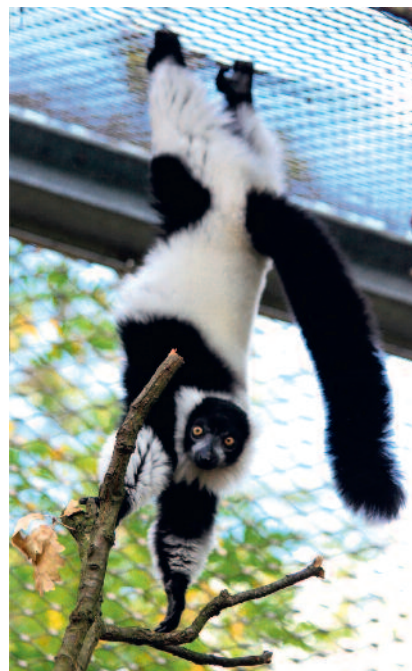
jeho potravy (až 92 %) v přírodě. Rád si ale přilepší květy i samotným nektarem, dále také listy a semeny.

Lemuři vari se ozývají hlasitými chraptivými skřeky a voláním, včetně společných skupinových zpěvů nebo volání oznamujících přesun skupiny nebo třeba upozornění na predátora. Velikost a skladba skupiny se mění podle podmínek (například podle dostupnosti potravy). Skupiny se tedy mohou různě drolit třeba i na jednotlivé páry a ty se mohou později opět potkávat a žít spolu. Zvláštností vari černobílých je rodičovská péče. Vari černobílý nejen, že rodí rovnou ve vrzích 1 až 5 mláďat, ale mláďata se zprvu nevozí na rodičích, nýbrž zůstávají v hnízdě. Tam o ně pečuje matka, která s nimi v prvních dnech tráví většinu času. O takhle velký vrh pomáhají s péčí i samci, obzvláště v malých skupinách a tam, kde je otcovství jisté. Existují pozorování vzájemného hlídání mláďat nepříbuznými matkami formou tvoření společných hnízd.

V přírodě se mohou potkávat s vari červeným. Je zařazen mezi kriticky ohrožené druhy. Především proto, že je oblíbenou kořistí lovců a také kvůli likvidaci životního prostředí za účelem zemědělského hospodaření.

Brněnská zoo je domovem dvou samic poddruhu *Varecia variegata variegata*.

Ing. Eva Karbanová

Rok 2021 v Zoo Brno

Už se stalo tradicí, že v prvním čísle Zooreportu v daném roce si připomene, jak to vypadalo s návštěvností v roce předchozím. Ani tentokrát neuděláme výjimku. Hlavně proto, abychom vám všem moc poděkovali za přízeň.

Roční návštěvnost Zoo Brno činila v loňském roce 266 605 osob. Je to návštěvnost srovnatelná (o pár tisíc vyšší) s rokem 2020, a to i přesto, že v roce 2021 byla zahrada více než tři měsíce uzavřena v souvislosti s pandemií covid-19. „Nejvyšší návštěvnost jsme letos opět zaznamenali v prázdninových měsících, ale v porovnání s uplynulým rokem byla vyšší návštěvnost i v posledním čtvrtletí roku,“ komentovala tisková mluvčí Monika Brindzáková.

A blíže se podíváme také na adopce. Jejich prostřednictvím podpořili lidé

zahradu celkovou částkou 4.961.251 korun.

K nejoblíbenějším zvířatům v rámci adopcí patří:

vlk arktický – 93 přispěvatelů
surikata – 65 přispěvatelů
krkavec velký – 62 přispěvatelů

Vzdělávací a osvětová činnost Zoo Brno:

O SEV Hlídka už jsme sice psali, ale na tomto místě doplníme ještě několik málo informací. V areálu zoo a na Hlídce se v roce 2021 se uskutečnilo

více než 250 vzdělávacích programů, které navštívilo téměř 5000 dětí.

Pracovní listy Zoo Brno využilo 8 500 dětí, kroužky na Mniší hoře oslovily přes 250 zájemců. Naše příměstské tábory v období školních prázdnin navštívilo 500 dětí a dalších 500 jich prošlo loňskou novinkou brněnské zoo – Lesními kluby.

Ještě jednou všem moc děkujeme!

Monika Brindzáková

Druhým nejoblíbenějším zvířetem v zoo je surikata. Foto: Matyáš Slavík

Nejvíce adopcí jsme zaznamenali u vlka arktického. Foto: Matyáš Slavík

Brněnská zoo získala unikátní druh ryb a poprvé odchovala vzácnou egeronii Stokesovu

Když už jsme si řekli, jak se nám loni i díky vám dařilo, vrátíme se ještě k jednomu transportu, který určitě stojí za připomenutí. Na Mniší horu totiž z Nizozemska dorazilo 20 jedinců halančíkovce dlouhohřbetého. Jedná se o velmi vzácnou rybu, která se již nevyskytuje ve volné přírodě a chová ji pouze šest zoologických zahrad v Evropě. A to zdaleka není vše.

„Jsme nyní jediná zahrada v Česku, která tento v přírodě vyhynulý druh chová a doufáme v jeho rozmnožení. Tyto zatím nedospělé ryby jsou proto aktuálně v zázemí zahrady, kde budou mít větší klid. Návštěvníci je nemohou vidět, ale zahrada tím plní jedno ze svých hlavních poslání, a to zachování rozmanitosti druhů,“ komentoval nové obyvatele zahrady kurátor chovu ryb a plazů Petr Šrámek.

Halančíkovec dlouhohřbetý (*Cypriodon longidorsalis*) je drobná ryba, která v dospělosti dorůstá maximální velikosti pěti centimetrů. Původně žil tento druh v jednom jediném artéském prameni v Mexiku. Kvůli tamní stoupající spotřebě vody pro zemědělství došlo postupně ke snížení hladiny podzemní vody a pramen následně zcela vyschl. To mělo za následek zhoršení podmínek pro život tohoto a dalších tří

Výrazným chovatelským úspěchem Zoo Brno je také prvoodchov egeronie Stokesovy.
Foto: Petr Šrámek

Do Brna dorazilo z Nizozemska 20 jedinců halančikovce dlouhohřbetého. Foto: Petr Šrámek

Jsme nyní jediná zahrada v Česku, která tento v přírodě vyhynulý druh chová. Foto: Petr Šrámek

druhů ryb. Dva z nich přežívají v akváriích zoologických zahrad a dva zcela vyhynuly.

Mláďata egernie

Výrazným chovatelským úspěchem Zoo Brno je také prvoodchov egernie Stokesovy. Dvě mláďata tohoto vzácného plaza se narodila v polovině září a jedná se o unikátní odchov v rámci celé Unie českých a slovenských zoologických zahrad. Zajímavostí je, že tento plaz neklade vajíčka, ale rodí živá mláďata, téměř identické zmenšeniny dospělých jedinců. „Pro odchov je zásadní správně sestavit chovný pár, protože je velmi obtížné určit u tohoto druhu pohlaví. Mláďata i v přírodě často zůstávají s rodiči, což je pro plazy velmi netypické. Společně pak tvoří fungující skupinu jejímž jádrem je rodičovský pár a postupně i několik generací potomků,“ dodal Šrámek.

Egernie Stokesova (*Egernia stokesii*) je plaz s ostnitým ocasem, který mu slouží jako obrana před predátory a také

mu pomáhá zaklínit se ve štěrbinách skal a stromů kde žije. V přírodě obývá suché australské vnitrozemí.

Mezi zajímavé odchovy v roce 2021 patří i devět mláďat vzhledově velmi atraktivní želvy dlouhokrčky McCordovy, kde se jedná o druhý odchov v brněnské zoo, a devět mláďat červorovce splývavého, který přesto, že vypadá jako had, patří mezi obojživelníky.

Dlouhokrčka McCordova (*Chelodina mccordi*) obývá v přírodě pouze malý indonéský ostrov Roti, kde bychom ji našli na pouhých několika desítkách čtverečních kilometrů v jezerech a bažinách. Dorůstá délky až 24 centimetrů, samice snášejí až 13 vajec o velikosti 30 x 20 milimetrů. Živí se hmyzem, malými rybami a pulci. Loví tak, že vystřelí hlavu (rychle natáhne krk) a chňapne po kořisti. Je aktivní převážně v noci. Na Červeném seznamu ohrožených druhů jsou dlouhokrčky vedeny jako kriticky ohrožené. Hlavní hrozbu pro želvy představují lidé. Kromě úbytku biotopů totiž musí čelit zejména ilegálnímu lovu pro potřeby pet trade (obchodu s domácími mazlíčky). S největší pravděpodobností je tento druh v přírodě již zcela vyhuben a díky jeho chovu v lidské péči nevyhyně zcela.

Červorovec splývavý (*Typhlonectes natans*) je druh, který pochází původně z Jižní Ameriky a dorůstá délky až 60 centimetrů. Červorovci se ve vodě pohybují vlněním celého těla a je pro ně typické, že samci mají na konci těla přísavku k přichycení na samici při páření. V Zoo Brno je návštěvníci mohou vidět v Exotáriu.

Monika Brindzáková

Radovat jsme se mohli z devíti mláďat dlouhokrčky McCordovy. Foto: Petr Šrámek

Dlouhokrčka McCordova obývá v přírodě pouze malý indonéský ostrov Roti. Foto: Petr Šrámek

Červorovci splývaví se ve vodě pohybují vlněním celého těla. Foto: Petr Šrámek

Orla nahradili ohrožení luňáci a čápi

Brněnská zoologická zahrada připravila novinku v podobě prezentace ohrožených druhů migrujících ptáků. Orla bělohlavého tak v kruhové voliére v dolní části areálu nahradili kriticky ohrožení luňáci hnědí, v expozici je doplnili také čápi černí.

„Naše zahrada začala s chovem orla bělohlavého v roce 2014 a podařilo se odchovat jedno mládě. U tohoto druhu je však problematická harmonizace chovného páru, umísťování mláďat a v neposlední řadě jejich silná teritorialita. Nebylo možné v jejich expozici chovat žádný doplňkový druh v chovné kondici. To vše byly důvody pro ukončení chovu a změnu celého konceptu,

který umožnil zaplnit voliéru atraktivními druhy zvířat a zároveň podpořit kampaně na ochranu migrujících druhů ptáků,“ řekl ředitel Zoo Brno Martin Hovorka.

Pro posledního samce orla jsme našli umístění v Zoo Liberec, na konci roku 2021 dorazili z Francie dva samci a dvě samice luňáka hnědého. „Luňák hnědý sice také hnízdí solitérně, ale na rozdíl

od orla jsou páry vůči sobě mnohem tolerantnější. V České republice patří luňák ke kriticky ohroženým druhům a v průběhu jara i podzimu je možné pozorovat masivní migraci až stovek jedinců tohoto druhu mezi zimovištěm a hnízdištěm. Podobně jsou na tom i čápi černí. Bohužel obrovským problémem je jejich hromadný odstřel právě v období migrace,“ řekl Petr Suvorov, kurátor chovu ptáků Zoo Brno.

*Luňáci hnědí jsou kriticky ohrožení.
Foto: Roman Kočí*

Celý koncept budou v přílehlé expozici reprezentovat také další dva druhy migrujících ptáků, a to morčáci bílí a poláci černohlaví. V obou případech se jedná o ohrožené druhy rybožravých potápivých kachen Dálného východu. „Zatímco areál morčáka bílého zasahuje i do Evropy a mezi zimovišti figuruje také Česká republika, polák černohlavý žije na Dálném východě pouze na malém území a zimuje v Číně stejně jako např. jeřáb mandžuský. Tento druh je kriticky ohrožen v celém areálu svého rozšíření a v rámci EAZA je na něj veden záchranný program,“ doplnil Suvorov.

Monika Brindzáková

*Luňáci hnědí nahradili orly bělohlavé.
Foto: Roman Kočí*

*Chov orlů bělohlavých v Zoo Brno skončil.
Foto: archiv Zoo Brno*

Pestrý rok v jinačovické záchranné stanici

Rok 2021 na stanici byl opět rozmanitý a přinesl nám zase nové zkušenosti. Příkladem byl záchyt tří vyder od řeky Svratky ve Veverské Bítýšce.

Koncem měsíce června nám volal pán bydlící kousek od řeky s tím, že slyší vydří pískání. Také jsme se od něj dozvěděli, že na břehu občas vidí mládě, ale jen sporadicky, protože se malá vydra schovává v hustém porostu rostoucím okolo řeky.

Samozřejmě jsme neváhali a vyjeli jsme na místo, které nám popsal. Prvním problémem bylo to, že se nacházelo za továrnou a bylo velmi obtížně přístupné.

S pánem jsme po důkladném posouzení situace naznali, že mláďata je víc. Druhým problémem bylo, že bohužel s největší pravděpodobností přišly o matku a trpí hladem. Museli jsme se tedy vyzbrojit kosou a trochu si cestu a místo okolo řeky prosekat kopřivami a netykavkami. Byla to džungle a matka vydra věděla, že právě tam budou mláďata v bezpečí.

První den se nám mláďata nepodařilo chytit. Ostatně také mohlo jít jen o

to, že matka je někde dále na lovu a vrátí se. Jenže ani druhý den se situace nezlepšila. Naopak. Už se ozývalo více lidí, a dokonce to došlo tak daleko, že nám bohužel ráno dovezli první mládě, které při procházce napadl pes. Přes naši veškerou péči jsme mu nedokázali pomoci.

Okamžitě jsme vyjeli zpět na místo, nebylo už na co čekat, a zbylé vydry se nám podařilo odchytit. Byla zubožená a hladová. Zjistili jsme, že jsou to dva samečci. Mláďata jsme dali do klece se senem a připojili tepelný zdroj, aby oschla. Za-

Malí vydří samci postupně rostli jako z vody. Foto: Simona Blahoňovská

Hlavní složku potravy vyder tvoří ryby. Foto: Simona Blahoňovská

čalo přemlouvání na pryžový dudlík a náhradní mléko.

Matka vydra v přírodě s mláďaty zůstává skoro rok, než se mláďata osamostatní a naučí je lovit. Naštěstí mláďatům to netrvalo dlouho a začala pít. Postupně rovněž přibírala na váze. Nejprve jsme jim předkládali jemně nakrájené ryby, později jsme jim je dávali už celé. Právě ryby tvoří ve volné přírodě 90 procent potravy vyder, zbylých 10 procent připadá na ostatní živočichy (raci, žáby, ptáčata, hadi a další). Časem jsme mohli úplně přejít z mléčné výživy na ryby.

Mláďata rostla a řádila ve velkém vandlu s vodou, a protože stanice není zařízena na dlouhodobé držení vyder, kolegové z vlašimské záchranné stanice si je vzali do jejich expozice s tekoucí vodou a velkým bazénem. Tam je připravili na vypuštění zpět do volné přírody. A ještě dodáme, že počty vyder v ČR mají vzestupnou tendenci.

Rok 2021 v kostce

Loni jsme poskytli pomoc zvířatům v počtu 546 případů, které představovalo 1009 jedinců zastupujících 73 druhů zvířat. Počty přijatých zvířat se zvýšily. Během roku 2021 došlo k příjmu větších skupin (kolonií) netopýrů, proto jsou počty celkově přijatých jedinců vyšší, výrazně se navýšil též příjem ježků a ptáků. Nejčastěji jsme přijímali savce, zejména pak netopýry hvízdavé (335) a ježky západní (127 jedinců). Z ptáků nejčastěji kosy černé (60), sýkory koňadry (34), poštolky obecné (33), kachny divoké (25) a drozdy zpěvné (21). Přijali jsme zvířata v počtu 20 zvláště chráněných druhů, z toho 4 druhy patřily k netopýrům (netopýr hvízdavý, netopýr rezavý, netopýr pestrý a netopýr večerní).

Zvířata přijímaná z oblasti Kuřimska a Rosicka, tedy z oblasti zajišťované v rámci Národní sítě záchranných stanic tvořila asi 70 procent (730 jedinců), což představuje vyšší podíl než v přechodných letech.

Simona Blahoňovská

V roce 2021 se do záchranné stanice dostala také želva bahenní. Foto: Simona Blahoňovská

Loni jsme pečovali také o ještěrku. Foto: Simona Blahoňovská

O mláďata veverek se staráme každý rok. Foto: Simona Blahoňovská

SEV Hlídka pořádá akce pro každého

Středisko ekologické výchovy Hlídka působí při Zoo Brno od roku 2014. Pokud bychom tu měli někoho, kdo o tomto skvělém místě na Špilberku neví, tak si naše odloučené pracoviště nejprve představíme trochu podrobněji. A navíc přidáme i tipy na skvělé akce, které pořádá.

SEV Hlídka sídlí v parku Špilberk v rekonstruované historické budově bývalé hradní prachárny. Již osmým rokem nabízí školám i veřejnosti interaktivní výukové programy, zájmové kroužky, osvětové akce, prázdninové příměstské tábory a další vzdělávací služby. Oblíbené jsou také programy mateřského centra, jako například informace o hnutí Fairtrade, spojené s ochutnávkou fairtradových čajů a kávy, klub Žabky – samostatné cvičení rodičů s dětmi v naší dětské tělocvičně a klub drobného tvoření Myšky, probíhající každou středu pod vedením lektora. Velkou oblibu u dětí si získala i bohatě vybave-

ná herna. Návštěva mateřského centra a vlastně všech programů SEV Hlídka je možná pouze na vlastní nebezpečí. Hrozí zde totiž reálné riziko, že děti nebudou chtít odejít domů. Na jaře roku 2021 získala Hlídka certifikát Přírodní zahrada. Prostředí zahrady hojně využívají děti na výukových programech, v kroužcích, ale i návštěvníci mateřského centra, kteří si sem přicházejí odpočinout i načerpat novou inspiraci pro budování vlastní zahrady.

Akce pro děti i dospělé

V pátek 3. června se můžete těšit na již tradiční **Pohádkový park**, jehož trasa

vás zavede ze Střediska ekologické výchovy Hlídka až na hrad Špilberk, kde se ve slavnostním prostředí hradní kaple setkáte s králem či královnou a děti budou odměněny za splněné úkoly.

V posledních letech rozšířilo SEV Hlídka nabídku o vzdělávání dospělých. Jedná se především o tři čtyřhodinové programy, určené především učitelům mateřských a základních škol, volnočasovým pedagogům a koordinátorům Environmentální výchovy, případně i dalším zájemcům. Všechny tyto programy mají akreditaci MŠMT pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a jejich absolventi obdrží osvědčení.

Akreditovaný program **Pokusy pro nejmenší** přináší ukázky jednodu-

Budova SEV Hlídka. Foto: SEV Hlídka

chých a na pomůcky nenáročných aktivit z oblasti chemie a dalších přírodních věd, vhodných pro mladší děti (MŠ a 1. stupeň ZŠ). Výhodou je zvláště fakt, že při těchto pokusech se využívá v drtivé většině takových látek a materiálů, které nejsou dětem nebezpečné a které lze běžně najít například v kuchyni.

Rozlišovat nejběžnější ptáky naší přírody nejen podle vzhledu, ale i podle jejich zpěvu, vás naučí program **Praktické poznávání ptačích druhů**. V průběhu exkurze v parku Špilberk se poučíte i o životě a chování běžného

ptactva a erudovaný lektor zodpoví rovněž další zvědavé dotazy účastníků. Exkurzi se zimním pozorováním ptáků jsme uspořádali také pro seniory v rámci Akademie třetího věku.

Zatímco výše uvedené dva programy probíhají v prostorách SEV Hlídka a v parku Špilberk, poslední z akreditovaných programů, nazvaný **Zoo jako pomůcka ve vzdělávání** se koná v Zoo Brno na Mniší hoře. Absolvent tohoto semináře se podrobně seznámí s nabídkou Zoo Brno pro žáky 1. stupně základních škol a bude schopen tuto na-

bídku (komentované exkurze, výukové programy, pracovní listy aj.) využít při přípravě vlastní výuky.

Nabídka střediska Hlídka je tedy opravdu pestrá. Ať už jste pedagogové, kteří chtějí získat nové poznatky a inspiraci, nebo máte děti, pro které hledáte hodnotnou náplň volného času, zkuste nás navštívit na adrese Hlídka 4, Brno a přesvědčte se sami. Více informací najdete rovněž na našich webových stránkách www.sevhlidka.cz nebo na www.facebook.com/sevhlidka.

Zuzana Musilová

Na Hlídce chováme také řadu zvířat, včetně těch domácích. Foto: SEV Hlídka

Na jaře roku 2021 získala Hlídka certifikát Přírodní zahrada. Foto: SEV Hlídka

Akce pořádáme nejen přímo na Hlídce, ale také v parku pod Špilberkem. Foto: SEV Hlídka

Chemické pokusy umíme také. A jak! Foto: SEV Hlídka

Staňte se součástí divoké přírody!

VIRTUÁLNÍ EXPEDICE ZOO BRNO

Jedinečný zážitek v centru Brna.

Radnická 6
(vedle Staré radnice)

Pondělí - Neděle
10:00 - 18:00

**ZOO
BRNO**

B | R | N | O

STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO
FINANČNĚ PODPORUJE ZOO BRNO A STANICI ZÁJMOVÝCH ČINNOSTÍ,
PŘÍSPĚVKOVOU ORGANIZACI